

پوهنځی شرعیات
د پیاوړتیا، فقه و قانون
پوهنتون سلام

دولت جمهوری اسلامی افغانستان
وزارت تحصیلات عالی
ریاست پوهنتونهای خصوصی

تعسف زوج در حقوق زوجیت از نگاه فقه و قانون

رساله ماستری

محصل: «هیله» پوپل

استاد رهنما: استاد محمد یونس ابراهیمی

سال: ۱۳۹۹ هـ ش

پوهنځی شرعیات
دپارتمنت فقه و قانون
پوهنتون سلام

دولت جمهوری اسلامی افغانستان
وزارت تحصیلات عالی
ریاست پوهنتونهای خصوصی

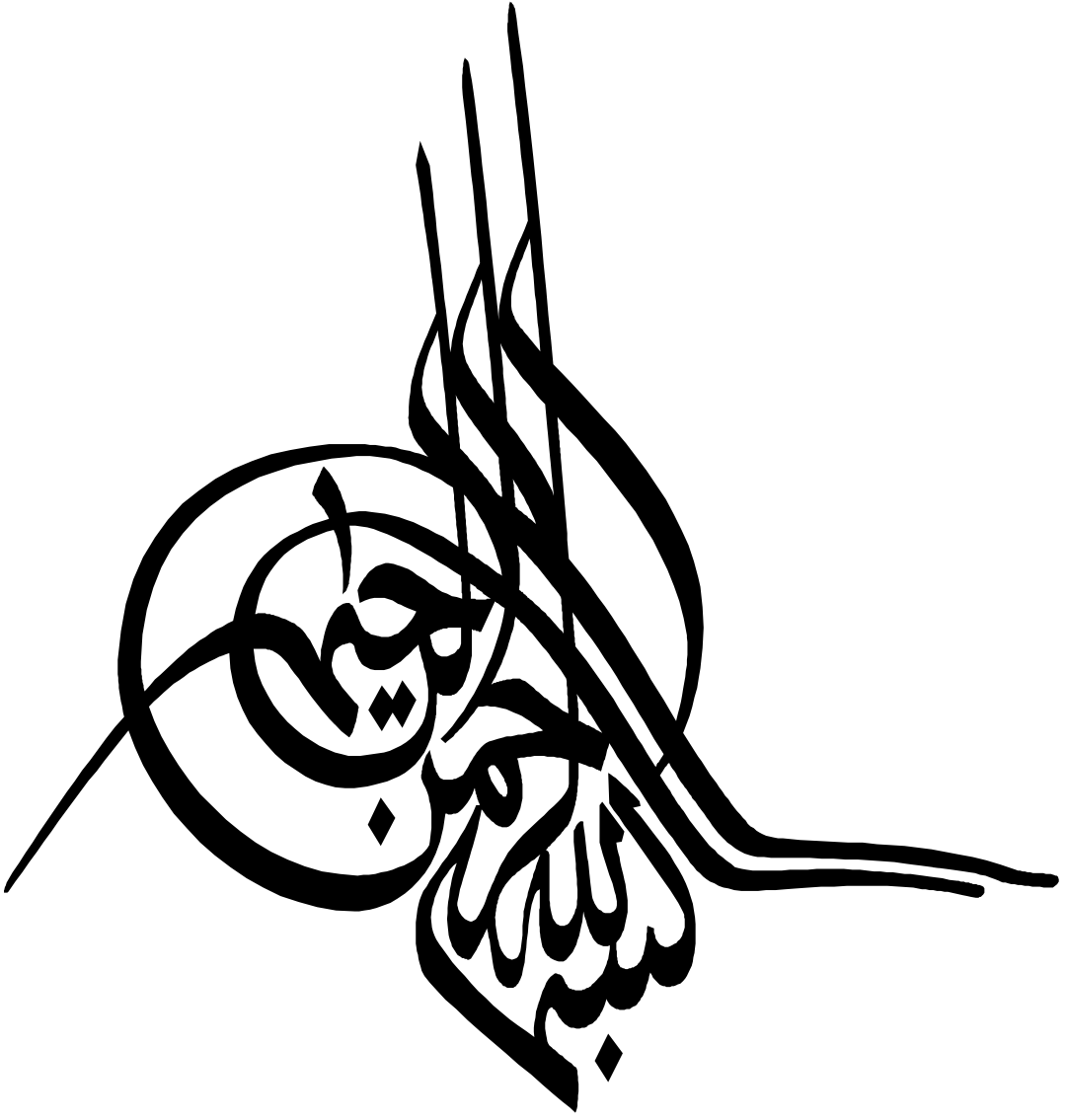
تعسف زوج در حقوق زوجیت از نگاه فقه و قانون

رساله ماستری

محصله: «هیله» «پوپل»

استاد رهنما: استاد محمد یونس ابراهیمی

سال: 1399 هـ ش

پوهنتون سلام

پوهنځی شرعیات و قانون

دیارتمنت فقه و قانون

بورده ماستری

تصدیق نامه

محترمه بی بی هیله بنت حکمت الله: ID: ۹۶-۲۷۶-MSF-SH محصل دور پنجم فقه و قانون که رساله ماستری خویش را زیر عنوان: تعسف زوج در حقوق زوجیت از نگاه فقه و قانون به روز یکشنبه تاریخ ۱۳۹۸/۱۱/۱۳ هـ ش موفقانه دفاع نمود، و به اساس بررسی هیات تحکیم مستحق ۸۸ (نمره به عدد) هستاد و هشت (نمره به حروف) گردید، موفقیت شان را از الله متعال خواهانیم.

اعضای هیات تحکیم:

تعداد	نام استاد	عضویت	امضاء
۱	دکتور عبدالله حقیر	عضو هیات	
۲	دکتور نجیب الله صالح	عضو هیات	
۳	دکتور محمد یونس ابراهیمی	استاد رهنما و رئیس جلسه	

..... معاون علمی

..... امر بورده ماستری

خلاصه تحقیق

واضع و روشن است که سبب تنظیم و مقرر شدن احکام اسلامی کسترش عدالت و دوری از ظلم و ستم است، خصوصاً در بین خانواده که نخستین بنیاد هر جامعه می باشد و اولین نهاد اجتماعی را فرا تشکیل میدهد؛ چون همین خانواده است که در آن رشد عواطف و اخلاق انسان ها به حد کمال رسیده و زندگی خوشبخت و آسوده را برای افراد خانواده مهیاء می کند.

رساله زیر دست تحت عنوان «تعسف زوج در حقوق زوجیت از نگاه فقه و قانون» در فقه اسلامی و قوانین نافذه افغانستان با ضوابط و شرائط هر دو در مورد با صراحت بیان نمودم.

در تحقیق حاضر با در نظر داشت ضرورت موضوع سه فصل در نظر گرفته شده که در مقدمه آن بیان اهمیت موضوع، اسباب اختیار موضوع، پیشینه تحقیق، روش تحقیق و مشکلات ... پرداخته ام، طوریکه فصل اول آن از مفاهیم کلی چون تعسف در استعمال حق و حقوق شوهر در شریعت اسلامی و قانون افغانستان که مشتمل سه مبحث است: (1) معنی و مفهوم حق، (2) مفهوم تعسف و معیارهای آن، (3) حقوق شوهر در شریعت اسلامی، تحقیق صورت گرفته، و فصل دوم آن اشکال از تعسف زوج با استفاده از حق، و معیارهای آن که مشتمل چهار مبحث است: (1) تعسف زوج در استعمال حق حبس یا احتباس زن در خانه، (2) تعسف زوج در استعمال حق تأدیب ولایت، (3) تعسف زوج در استعمال حق تعدد زوجات یا چند همسر گرفتن، با تمام دلایل و احکام آن از دیدگاه فقه اسلامی و قوانینی نافذه افغانستان با صراحت بیان شده، فصل سوم تحقیق در برگیرنده موضوعات چون ادعای تعسف، اثبات آن، و آثار شرعی مرتبه بر آن که مشتمل سه مبحث است: (1) طرق ادعای تعسف، (2) طرق اثبات تعسف، (3) جزای مرتب بر تعسف را بیان نمودم، البته در هر فصل عوامل و عواقب عدم رعایت حقوق و تعسف در حق زوجه را با موارد مقایسوی فقه و قانون بطور خلاصه ذکر نمودیم تا تفاوت و نو آوری در تحقیق این رساله داشته باشیم.

واژه های کلیدی: تعسف، تعسف زوج، زوجه، حقوق زوجین، فقه، قانون

فهرست موضوعات

(تقسیم بندی موضوع به فصلها، مباحث و مطالب)

الف.....	شکر و تقدیر
ب.....	خلاصه
ج ، د ، ه ، و.....	فهرست موضوعات
1.....	مقدمه
2.....	اهمیت موضوع
2.....	اسباب اختیار موضوع
3.....	پیشینه تحقیق
4.....	روش تحقیق
5.....	اهداف تحقیق
5.....	مشکلات در نوشتن تحقیق

فصل اول

تعسف یا خشونت در استعمال حق، و حقوق شوهر در شریعت اسلامی

6.....	مبحث اول : تعریف حق ، ومفکوره حق در شریعت اسلامی
9.....	مطلب اول : تعریف حق در لغت و اصطلاح
14.....	مطلب دوم: فلسفه حق در شریعت اسلامی
10.....	مبحث دوم : مفهوم تعسف و معیارهای آن در شریعت اسلامی
10.....	مطلب اول : مفهوم تعسف در استعمال حق
14.....	مطلب دوم : معیار شرعی بر تعسف در استعمال حق
19.....	مطلب سوم : دلایل شرعی برای رد تعسف در استعمال حق
26.....	مبحث سوم : جزای مرتب بر تعسف
26.....	مطلب اول : جزای اخروی مرتب بر تعسف

مطلب دوم : جزای دینوی مرتب بر تعسف 27

فصل دوم

اشکال از تعسف زوج با استفاده از حق ، و معیارهای آن

مبحث اول: حق قوامه (قیمومیت یا سرپرستی) 41

مطلب اول : تعسف زوج با استفاده از حق قوامه (قیمومیت یا سرپرستی) 41

مطلب دوم : تعسف زوج با استفاده از حق طاعة (اطاعت) 47

مطلب سوم : تعسف زوج در استعمال حق حبس زن در خانه 52

مبحث دوم : حق تأدیب 63

مطلب اول : تعسف شوهر در استعمال حق تأدیب 63

مطلب دوم: با استفاده از حق تأدیب تعسف زوج در امور خانواده گی 78

مطلب سوم : استفاده از حق تأدیب در امور غیر مقصود و شرعی 88

مبحث سوم : حق طلاق 93

مطلب اول : تعسف شوهر در استعمال حق طلاق 93

مطلب دوم: طلاق بدون سبب شرعی 94

مطلب سوم : طلاق در مرض موت 104

مطلب چهارم : طلاق بشکل که خلاف طریقه مشروع باشد

109.....

مبحث چهارم : تعسف زوج در استعمال حق تعدد 126

مطلب اول: تعدد زن به قصد و نیت ضرر 126

مطلب دوم : اینکه تعدد زوجات به زیان شخص و طرف مقابل صورت گیرد 129

فصل سوم

ادعای تعسف، اثبات آن، و آثار شرعی مرتب بر آن

132	مبحث اول: شیوه ها ادعای تعسف
132	مطلب اول: حقیقت دعوی
135	مطلب دوم: دعوی تعسف، و یا اینکه اصل تعسف است یا عدم آن
137	مطلب سوم: شیوه برخورد قاضی با دعاوی
	مبحث دوم: طرق اثبات
139	تعیین
139	مطلب اول: طرق اثبات دعوی در شریعت اسلامی
145	مطلب دوم: اثبات تعسف در شریعت اسلامی
147	خاتمه بحث
	فهرست آیات
153
	فهرست احادیث
159
	فهرست مصادر و مراجع
167
Conclusion
	179

خاتمه

پس از حمد و ثناء الله کریم منان و درود بر پیامبر مان مصطفی - صلی الله علیه وسلم - در این خاتمه مهم ترین نتایج بحث و توصیه های که بدست آوردم در 22 بند خلاصه نمایم :

نتایج بحث :

1. حق عبارت از اختصاص دادن چیزی که شریعت توسط آن سلطه و تکلیف را از جهت مصلحت معین تثبیت می نماید ، و در شریعت حقوق برتری و حیثیت خاص دارد پس مصدر مشروعیت آن شریعت اسلامی است نه ایثار و قربانی انسان ها ، حقوق در شریعت اسلامی مطلق و آزاد نیست بلکه در مقابل آن واجبات وجود دارد که انسان باید به نظر قدسیت به آن ببیند که واجب الاداء است، و به تحقیق شریعت اسلامی آنرا بواسطه پایه های اخلاقی احاطه نموده که از استفاده نادرست او را نگه می دارد .

2. خشونت و تعسف عبارت است از تصرف در امور که به اساس اصل جائز یا شرعا جواز دارد اما قصد و اراده مکلف خلاف آن باشد، چنانچه دلایل شرعی بر وجوب آن را بیان کردیم ، که همین به مقصد شریعت موافقت دارد ، و همچنان با قواعد کلی شرعی موافقت دارد .

3. برای تعسف (خشونت) دو معیار وجود دارد : یکی آن ذاتی یا شخصی است : در معیار اول به امور و عوامل نفسی و نیت که باعث تعسف میشود دیده میشود ، و معیار دوم مادی یا موضوعی است : در این معیار به ضرر های ثابت شده فرجامین دیده میشود قطع نظر از نیت های گذشته ، ولی معیار ذاتی دارای دو جهت است یکی معیار مجدد اراده ضرر رساندن است ، و معیار قصد مصلحت غیر مشروع از استعمال حق و معیار مادی همچنان دارای دو بخش است و آن : یکی معیار خلل پذیری و اختلال توازن میان مصلحت حقدار و غیر او است ، دوم معیار ضرر فاحش .

4. شریعت اسلامی حق قیمومیت را به مردان داده ، و آن در حقیقت آمیخته از حقوق و واجبات است که به موجب آن مرد به پاسبانی و نگهداشت خانواده و نفقه کردن بر آنها ملزم می باشد مگر این سلطه و قیمومیت بصورت مطلق نیست پس شوهر به مال و عقیده زن قیمومیت ندارد .

5. آرام گرفتن زن و بودن او در خانه شوهر واجب و بهتر است و خروج زن از خانه شوهر به اجازه شوهر باید صورت گیرد بشرط اینکه قطع صلح رحمی یا ترک واجب صورت نگیرد یا ضرر به خودش و بدنش نرسد یا نیازی از نیازی های اساسی آن از دست نرود .

6. شوهر حق دارد همسرش را در حالت سرکشی و ناسازگاری تادیب نماید و در این کار به نصیحت حکمیانه ، و دوری در بستر به شکل نیکو ، و زدن غیر رنج آور و غیر مبرح ، تدریجا به این امور روی آورد ، و همچنان شوهر حق دارد پس از نصیحت های فراوان

بخاطر حق الله - متعال - او را تادیب کند تا به فرمانبرداری شوهر باز گردد دیگر راه برایش وجود ندارد .

7. خدمت زن در خانه شوهر یقیناً کاری هست که تابع یک عرف استوار است ، و همکاری با شوهر در اسباب در آمد خانه برای زن لازم نیست چون نفقه بالای شوهر واجب است و مرد نمی تواند زن را وادار به خدمت کردن مهمانشان نماید و خدمت به اندازه توان و صحت زن وابسته است پس اگر برای خانواده شوهر و مهمان ایشان به خاطر رضای الله خدمت نمود پاداش بی شمار و ثواب فراوان نصیب او می شود .

8. شوهر حق دارد در زمان بودن نیاز به طلاق زن را طلاق دهد، یک طلاق رجعی در پاکی که آنرا لمس نکرده پس اگر در یک مجلس آن را سه طلاق داد یک طلاق رجعی واقع میشود ولی اگر او را در زمان عادت ماهوار یا در پاکی کی آنرا لمس کرده طلاق بدهد نیز طلاق واقع میشود مگر اینکه تصرفش به این روش حرام است ؛ که گناه را در پی داشته و تعسف شمرده میشود.

9. برای شوهر جایز نیست که بیرون شدن همسرش را بخاطر کار با آوردن بخشی از مزدش عوض نماید و در منع کردنش درین حالت متعسف شمرده میشود چون مقصود شوهر مال است نه منافع حبس کردن ولی اگر زن به رضایت خودش بخشی از مزدش را به شوهرش می دهد ، در این کار خیر بی شمار و ثواب بسیار است .

10. و زمانیکه شوهر برای همسرش اجازه بیرون شدن در چیزی مانند کار کردن یا درس خواندن را داد ؛ پس از بعضی از لوازم و ضروریاتش او را بدون کوتاهی در امور شوهر و خانواده منع کرده ؛ شوهر در استفاده حق حبس کردن متعسف شمرده میشود ، بخاطر زیان های بزرگ که به سبب این منع کردن به زن باز میگردد چنانچه بسیاری از مصالح که از نگاه وقت گذرا هست از دست او میرود و دیگر شاید در زندگی برایش میسر نشود .

11. یقیناً اسباب تأدیب برای شوهر به ترتیب جائز است وقتیکه تأدیب به مرحله شدید تری برسد اگر مدار شرعی استفاده شود ، یا به زن زیان بسیار زیادی روحی و بدنی برسد چنانچه اگر زن حامله باشد یا مریضی داشته باشد که با تادیب ترس زیان مند شدن او باشد پس یقیناً استفاده شوهر از حقتش در تأدیب در چنین حالات تعسف ناروا شمرده شده و انجام دهنده آن گنهکار میشود .

12 . یقیناً اصل در طلاق مشروعیت است مگر باید قصد مکلف با مدار شارع موافق باشد یعنی باید بخاطر رهای از زندگی زن و شوهری ناپسند باشد ، ولی اگر طلاق اول زن را از خاطر شرط کردن همسر دوم داد یا همراهی او یا از جهت سهم زن بر انجام کاری یا ترک آن طلاق معلق را استفاده نموده یا او را به روشی که مرداش شوخی یا بازی کردن با او بود

طلاق داد پس درین این تمام حالات ها از جهت عدم توافق مقصدش با مقصد شارع است که تعسف شمرده میشود .

13. یقیناً چند همسر گرفتن برای شوهر جائز است بشرط که مرادش زیان رساندن به همسر اول نباشد، چنانچه نباید این کار موجب زیان های بالاتر از مصلحت باشد، مانند اینکه اگر عدم توانایی به عدالت و نفقه کردن بر گمانش غالب شود درین حالت تعدد نیز خشونت و تعسف شمرده میشود .

14. در اصل در استفاده حق عدم تعسف و خشونت است و بنابر آن مسئولیت اثبات تعسف بر بالای کسی است ادعا آن را نموده است و با تمام مسائل اثبات شرعی مانند اقرار نمودن، گواهی دادن، و یمین (قسم) با تمام اقسام آن، همرا با قرینه ها قوی و شواهد نوشته شده ... ثابت می گردد .

15. بالای تعسف دو جزا مرتب میشود: اول آن جزای اخروی است، وقتی قصد ضرر داشته باشد، که جزای این را الله - متعال - میدهد، و دوم جزای دنیوی است؛ که شامل جزای عینی، و عوض، و تعزیر است .

16. مراد از جزای عینی قصد از آن معامله نقیض با قصد متعسف است، و منع او از ضرر و قطع اسباب آن، و مثال آن میراث بردن مبتوته در حالت مرض موت تا وقتی در عدت او باشد؛ معامله مطلق نقیض با قصد او باید صورت گیرد .

17. وقتی شوهر بعد از تقرب به اكمال عدت زن به او رجوع کند، باز او را طلاق دهد بدون حاجت؛ در این صورت شوهر متعسف شمرده میشود در استعمال حقش؛ از این طریق به زن ضرر بزرگ متوجه میسازد قصد او طویل ساختن مدت عدت است، در این صورت باید جزای عینی بخاطر تعسف او داده شود، چنانچه شاهد گرفتن در وقت رجعت را عمل مندوب پنداشته، اگر محاکم انرا لازمی بگرداند بهتر خواهد بود، اگر این کار نشود شوهر به این عملش متعسف شمرده میشود و ضررها گوناگون به زن متوجه میگردد .

18. بر شوهر جایز نیست که به قصد متضرر ساختن زنش او را مسافر و از همه دور کند، یا به این عمل او ضرر فاحش بر زن متوجه گردد اگر چی قصد او را شوهر نداشته باشد چنانچه زن مستحق نفقه است که شوهر باید او را برش بر آورده سازد اگر چنین نشود باید جزا عینی بر شوهر تعیین گردد .

19. اصل این است که محکمه حق تداخل را ندارد در منع تعسف در وقت چند همسر گرفتن، وقتی محکمه از این مطمئن شود که شوهر قدرت برآورده ساختن نفقه زنان را برآورده ساخته میتواند و در بین شان عدالت صورت میگردد بس به تداخل ضرورت نیست اگر حقوق ایشان ضایع میشود و توان عدالت را شوهر نداشت در این صورت باید محکمه و قاضی از

حالت مادی شوهر خود را متأكد ساخته ، و باید به مسوولیت های خود مستلزم باشد و توجه یکسان به زوجه و اولاد های خود داشته باشد ، و یا قبل از اقدام کردن به چند همسر گرفتن باید حالت مادی و معنوی خود را دیده و فیصله کند ، پس در این صورت مانع شرعی وجود ندارد ، و در بین زوجات عدالت کردن شاید کمی مشکل باشد ، در این مورد باید علمای همان شهر اجتهاد کند و بر اساس اجتهاد ایشان فیصله صورت گیرد ؛ و زیاد باید کوشش شود که هیچ کدام ایشان متضرر نگردد.

20. بالای شوهر پرداخت مال در صورت تأدیب و تلف زن ، یا تلف جز از بدن او ، واجب است ، جزاء مالی یا عوض بر او است بخاطر تعسف در استعمال حق تأدیب .

21. در شریعت اسلامی متعه طلاق است بجای عوض دادن در طلاق تعسفی ، ، که برای تمام زنان طلاق داده شده تعیین گردیده ؛ بجز زن طلاق داده شده قبل از دخول ، برای او نصف آن چی که فرض شده بود است ، و اندازه آنرا حسب حال زوج و زوجه تعیین کرده ، و شرایط طلاق دیده میشود ، و اسباب آن .

22. قاضی باید شوهر را بخاطر تعسف در استعمال حق تعزیر کند ، به توبیخ و سرزنش به وعظ و نصیحت ، به قدر توان و قدرت او اما اگر در استعمال حق تجاوز و تعدی نمود ؛ مثل زدن و آلت کوب بیش از حد و ضرب فاحش ؛ باید به حبس و ضرب تعزیر شود تا به امر الله وفا کند .

جز دوم : پیشنهادات :

1. رسانیدن به اذهان عامه مردم که قانون شخصیه افغانستان با شریعت اسلامی مخالفت ندارد تا مردم عام کشور با اعتماد و اعتبار کامل جهت حل قضایا شان به محاکم قضایی مراجعه نمایند .

2. رعایت حقوق زوجه و از بین بردن فرهنگ خشونت و تعسف از زندگی خانوادگی و اجتماعی مردم افغانستان توسط ارشادات فقهی و موارد قانونی .

3. قضیه تعسف در حق زن در ممالک دیگر و همچنان در افغانستان قضیه بسیار مهم است که باید از اهتمام بیشتر برخوردار باشد ، از تمام مراکز اکادمیک و حقوقی و غیره حلول شرعی و حقیقی را برای آن جستجو کند .

4. علمای گرامی وظیفه دارند برخی مفاهیم نادرست در نزد علمای سنتی در رابطه به حقوق زوجین را که عموماً به احادیث و فتاوی ضعیف ایشان از اسلام استناد دارد .

5. تشویق محاکم شرعی بر اینکه اگر در حق زوجه تعسف صورت گیرد باید شوهر عوض آنرا بپردازد.

6. تشویق محاکم شرعی بر اینکه اهتمام خاص را به قضایا که در بین زوجین صورت می‌گیرد از قبیل خشونت علیه زنان ، تعسف در حقوق زنان ، و غیره حلول حقیقی جستجو و سفارش نماید .

7. بیان ضمانات جزایی از طرف علماء اهل فقه که در صورت عدم رعایت حقوق زوجین شریعت کدام نوع معامله را با مجرمین انجام می دهد .

8. زمینه سازی محیط مناسب از طرف دولت اسلامی افغانستان برای فراگیری آموزش و تحصیل برای دختران و کار نمودن در شغل های مناسب تا زنان مجبور به تقلید کورکورانه غرب و دشمنان جامعه اسلامی نگردند.

9. آموزش و تمرین علمای سنتی افغانستان و آشنا سازی آنان با تحولات جدید در جهان ، ملاقات و دیدار با علمای جهان ، بازدید از کشورهای پیشرفته اسلامی تا از نزدیک ببینند که آنان با کدام اصول با قوانین خانواده و رعایت حقوق زوجین معامله میکنند.

بخاطر دسترسی به متن کامل این تحقیق مراجعه شود به:

پوهنتون سلام، کتابخانه مرکزی چهار راهی گل سرخ، سرک کلوله پشته

و یا هم به ایمیل آدرس ذیل تماس گرفته شود:

salamresearchcentre@salam.edu.af